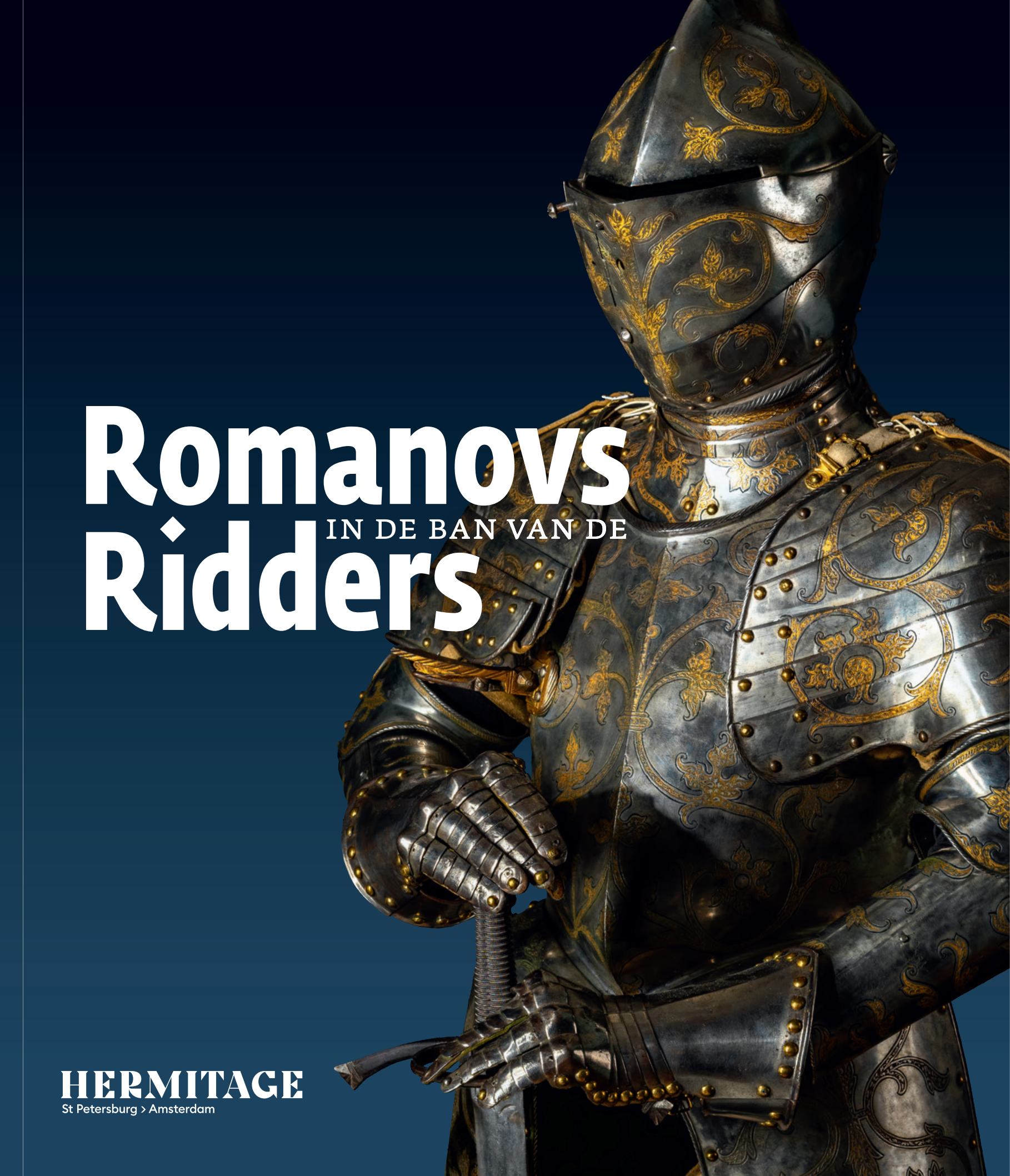

Romanovs IN DE BAN VAN DE Ridders

HERMITAGE
St Petersburg > Amsterdam

Romanovs

IN DE BAN VAN DE

Ridders

HERMITAGE

St Petersburg > Amsterdam

FOUNDER

BankGiroLoterij

HOOFDSPONSORS

SPONSOR

REGENTEN

Stichting Kramer-Lems
Stichting Virtitus Opus
W.E. Jansen Fonds

PARTNERS HERMITAGE AMSTERDAM

1nergiek
AVROTROS
Bain & Company
BeljonWesterterp
Bosch Energy and Building Solutions
Geometius
Koninklijke Van Oord
Meijburg & Co Belastingadviseurs
SRC Reizen

PARTNERS HERMITAGE VOOR KINDEREN

Fonds 1999
Freek en Hella de Jonge Stichting
Riki Stichting
Spencer Stuart
Stichting Dorodarte
Stichting Loglijn
Stichting Vivace
Travel Electric
Zadelhoff Cultuur Fonds

MET DANK AAN

Stichting Vrienden van de Hermitage Nederland
Particuliere donateurs

De modellen van toernooipaarden in de tentoonstelling konden worden gemaakt dankzij de Stichting Vrienden van de Hermitage.

De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door de rijksoverheid: de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft namens de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister van Financiën een indemniteitsgarantie toegekend.

Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander was als Prins van Oranje onze beschermheer van 2004 tot aan zijn inhuldiging in 2013.

BEELDEN PP. 8–19

Onderdeel van een pronk-harnas: rondas-schild
Italië, Milaan, 1560–70
(detail van cat. 22, zie p. 122)

Geertgen tot Sint Jans (Gerard van Haarlem)
Sint Bavo, ca. 1480
(detail van cat. 113)

Kunstenaar onbekend, Duitse school (Hans Wertinger?)
Kruisiging met heiligen en opdrachtgevers (Golgotha), 1500–35
(detail van cat. 119)

Schaal met een vogel
Frankrijk, Montpellier, 1300–50
(detail van cat. 152)

Schaal met een haas
Frankrijk, Montpellier, 1300–50
(detail van cat. 151)

Crispijn de Passe le Jeune
De dauphin leert speervechten
Illustratie bij de derde uitgave van Antoine de Pluvinels *L'instruction du Roy en l'exercice de monter à cheval*, 1629
(detail van cat. 103)

Monogrammist HCB, Italië
Dissigno del Torneamento fatto il lune di Carnovale in Roma nel Theatro Vaticano [5 maart 1565]. Uit *Speculum Romanae Magnificentiae* van Antonio Lafreri, 1565
(detail van cat. 100)

Deksel van een spiegelkistje met een galant paar tegen de achtergrond van een stad
Frankrijk, 1335–70
(cat. 156)

Deksel van een spiegelkistje met een jachtstoet
Frankrijk, 1325–50
(cat. 157)

Sint Ursula
Duitsland, Keulen, kunstenaar onbekend, ca. 1500
(cat. 215)

Joos van Cleve
De Heilige Familie, 1500–41
(detail van cat. 114)

Kazuifel met scènes uit het Nieuwe Testament (rugpand)
Nederlanden, eind 15de – begin 16de eeuw
(detail van cat. 201, zie p. 168)

Paneel van een boekomslag met de Kruisiging
Frankrijk, Limoges, 1200–25; nieuw gemonteerd in de 19de eeuw (?)
(cat. 135)

← **Toernooiharnas**
Duitsland, Augsburg, meester Anton Peffenhauser, 1580–85
(detail van cat. 28, zie p. 121)

4	Colofon catalogus en tentoonstelling
20	Voorwoord MICHAÏL PIOTROVSKY
24	Voorwoord CATHELIJNE BROERS
27	Inleiding VAN DE REDACTIE
28	1 RIDDERS EN ROZEN
30	De Europese traditie van ridders en toernooien ANDREJ BOGDANOV
40	Middeleeuwse harnassen, zwaarden en degens JOERI JEFIMOV
50	De Roman de la Rose JELENA SOLOMACHA
60	Ambachten in de middeleeuwen EKATERINA NEKRASOVA-SHEDRINSKY
68	2 ROMANOVS EN ORANJES
70	Paul I en de Maltezer orde GEORGI VILINBACHOV
80	Nicolaas I en zijn wapencollectie MADINA ZAJTSJENKO
90	De roemruchte Bazilevski-collectie EKATERINA NEKRASOVA-SHEDRINSKY
102	De Willem II-gotiek <i>Een Oranjevorst die dweept met de middeleeuwen</i> THERA COPPENS
112	CATALOGUS
178	Objectlijst
188	Literatuur

Inhoud

ANDREJ BOGDANOV

De Europese traditie van ridders en toernooien

Ged. Clouen vor fründt speng.

Jean de Meung vervolgt met een bestorming door Amor van de vesting waarin de trouwe vriend van de Verliefde, Welwillendheid, zit opgesloten. Amor roept de hulp in van zijn moeder Venus en van de Natuur, die zich tegenover de Kuisheid opstelt. Zij jeremieert over de mens, die haar geboden overtreedt en daardoor afziet van de voortzetting van het geslacht. De Natuur voert onverzoenlijk strijd met haar tegenpool, de dame Verstand, die ze uiteindelijk overwint. Jean de Meung vult het verhaal aan met zijsprongen en beschouwingen over het verloren gegane Gouden Tijdperk, toen mensen een natuurlijk leven leidden zonder kennis van standsverschillen, geweld en hartstocht, en over de teloorgang van de harmonie met de natuur. De Natuur roept voor Amor de hulp in van de Genius. Aan wie de regels van de Natuur gehoorzaamt, belooft de Genius het paradijs, waar de fontein van Narcissus verandert in de fontein van de Goddelijke Drie-eenheid. Dankzij de hulp van de Natuur en de Genius geven de Schaamte en de Angst zich ten slotte gewonnen.

De Roos, het doel van de inspanningen van de Verliefde, is een allegorie met vele betekenissen: in de antieke mythologie verpersoonlijkte zij de liefdespassie, anderzijds was zij in de Romeinse mythologie een symbool van geheimhouding en de heilige bloem van Venus. In de christelijke traditie was de roos de bloem van de Moeder Gods, werd zij verbonden met geestelijke wedergeboorte en stond ze voor volmaaktheid en hemelse liefde. Door de gelaagdheid van de beelden kunnen we de tocht van de Verliefde naar de Roos ook zien als een tocht naar zelfkennis en harmonie, naar de Roos als teken van goddelijke liefde in de Hof van Eden.

HET HERMITAGEMANUSCRIPT: EEN PRACHTIGE RIJKDOM AAN MINIATUREN

Het manuscript in de Hermitage behoort tot de beste bewaard gebleven versies, gezien de hoge kwaliteit van de illuminaties, hun rijkdom, elegantie en aantal. De miniaturen zijn uitgevoerd door de Maître du Boèce Lallemant uit Bourges. Deze miniaturist, van wie de echte naam onbekend is, werkte tussen 1490 en 1500 exclusief voor de vermogende familie Lallemant uit Normandië. Nicole Reynaud¹ stelt dat de miniaturen van de *Roman de la Rose* het begin markeren van de scheppende loopbaan van deze meester; ze werden net iets vroeger gemaakt dan zijn bekendste werk, de miniaturen bij *Over de vertroosting der wijsbegeerte* (*De consolatione philosophiae*) van Boëthius (Parijs, Bibliothèque nationale, Lat. 6643, 1498). Beide manuscripten werden gemaakt in opdracht van Jean Lallemant de Oudere (gest. 1533), burgemeester van Bourges vanaf 1500, raadgever van de koning en belangrijkste financieel controleur van Normandië (1494–1517). Zijn wapen en devies, als ornament aangebracht op enkele pagina's in het HermitagemanuscRIPT, zijn in beeldhouwvorm te zien in het Hôtel Lallemant in Bourges.

De tekst is met zwarte inkt geschreven, de rubrieken met rode. Op het eerste niet-genummerde blad staat een later opschrift in zwarte inkt: *il y a dans ce Volume 105 figures peintes en miniatures*. Er ontbreken stukjes tekst, die zijn later door een kopiist bijgeschreven in de rechterbenedenhoek van het blad. In rood zijn de namen van de personages in de dialogen uitgelicht. Zoals in elk

Bienment en lost venus venue
 Tost est de son char descendue
 Contre lui saillet a grant feste
 Sô filz premier qui par sa haste

Mais amô's ne sa cōpaignie
 A ceste fois ne leurent mie
 Car ceulx de dedans resistance
 Lui fuēt par le' grāt puissāce

4 Deze karakteristiek van Bazilevski stamt van Albert Figdor (brief van 15 april 1925; *Архив Государственного Эрмитажа* [Archief van Staatsmuseum de Hermitage], depot 1, inventaris 5, dossier 33).

5 Timothy Husband (red.), met bijdragen van Julien Chapuis, *The Treasury of Basel Cathedral*, tent. cat. The Metropolitan Museum of Art, New York. New Haven, Yale University Press, 2001, cat. 10, 36, 37, 41, 41, 64, 65.

→ Reliekenkistje met de Kruisiging, Christus Pantokrator en engelen
Frankrijk, Limoges, plaatjes met bladornament: Luik (?); 1200–25, nabewerking met montage 19de eeuw (cat. 134, zie p. 158)

Maria met kind
Frankrijk, 1350–1400 (?) (cat. 165, zie p. 164)

DE SCHOONHEID VAN MIDDELEEUWSE KUNST Dankzij hen en dankzij de bewaard gebleven kunstwerken zijn we bekend met de schoonheid van de middeleeuwse wereld. Zo kunnen we iets voelen van de verrukking die edelstenen – of gewoon gekleurd glas – toen opriepen, net als kleurrijke voorwerpen uit email, gevormd uit koper en zand. En we kunnen genieten van glanzende lijsten en monturen van kunstwerken die werden gemaakt van goud, zilver en verguld koper, versierd met gedreven of gegraveerde ornamenten of met filigreïn.

Bazilevski had de meeste belangstelling voor kunst die voor de Kerk was gemaakt. Om schilderkunst gaf hij niet veel en het schijnt dat hij in beeldhouwkunst alleen geïnteresseerd was als die was opgenomen in de versiering van een altaar of reliekschrijn.⁴

Zijn favoriete onderdeel van zijn eigen collectie was het gesneden ivoor, een materiaal dat van oudsher als kostbaar gold. In de Karolingische (circa achtste- tiende eeuw) en Romaanse tijd (circa elfde–twaalfde eeuw) was ivoor in Europa een zeldzaamheid, maar vanaf eind dertiende eeuw kwam er meer, dankzij groeiende contacten met Noord-Afrika. Dit paste ook in de stijlopvattingen van de gotiek: ivoor was bijvoorbeeld uitstekend geschikt om het perfecte beeld van Maria te maken.

Een andere passie van Bazilevski waren voorwerpen in *champlevé*-email uit Limoges en Keulen. Deze emailleertechniek, waarbij velden (*champs*) werden uitgesneden in een koperen oppervlak en daarna met email gevuld, was ontstaan

uit pogingen het Byzantijnse *cloisonné*-email – waarbij goudranden werden aangebracht zodat er aparte vlakken (*cloisons*) ontstonden – op goud te imiteren, en veel objecten waren zo meesterlijk uitgevoerd dat ze hun voorbeeld overtroffen. Zeker omdat het veel moeilijker was om een afbeelding in koper uit te snijden en daarbij de omtrekken als dunne lijnen te bewaren (*champlevé*), dan om die afbeelding gewoon te vormen uit metaaldraad (*cloisonné*).

Absolute topstukken van de verzameling waren de liturgische voorwerpen. Ten tijde van de secularisatie begin negentiende eeuw was verkoop daarvan aan verzamelaars vaak de verstandigste oplossing. Enerzijds werd dan voorkomen dat de objecten in verval raakten, anderzijds konden noodlijdende kloosters of steden er geld aan verdienen. Zo lukte het Bazilevski om maar liefst zeven voorwerpen uit de befaamde schatkamer van de kathedraal van Basel⁵ bijeen te brengen, evenals vijf uit het Sint-Trudpertklooster in het Münstertal in het Zwarte Woud. Samen vormen deze twaalf echt een encyclopedie van de middeleeuwse edelsmeedkunst van de dertiende tot vijftiende eeuw.

tot de tsaar met het verzoek om de waardige titel van Grootmeester van de orde op zich te nemen. Uit naam van de tsaar verklaarde kanselier graaf Aleksandr Bezborodko dat het verzoek van de ridders werd ingewilligd. De tsaar stond op, vorst Aleksandr Koerakin en graaf Ivan Koetajsov drapeerden een zwartfluwelen mantel over zijn schouder, afgezet met hermelijn. Graaf Litta nam het kussen met de kroon, naderde de troon, knielde voor de tsaar en bood hem de kroon aan. De tsaar zette de kroon van Grootmeester op. Vervolgens bracht de graaf hem ook het zwaard, dat de tsaar gebruikte om zichzelf met een kruisteken te zegenen. Dit was het teken dat hij de eed zwoer om het ordestatuut te eerbiedigen. Op dat moment namen alle ridders hun zwaard uit de schede en hieven het omhoog.

De ceremonie eindigde ermee dat graaf Litta de tekst van de akte over de verkiezing van de tsaar tot Grootmeester voorlas en dat de geknielde ridders de eed van trouw en dienstbaarheid aan de nieuwe Grootmeester aflegden. De Maltezer orde raakte breed geïnfilteerd in de staatsorganen, het hoofdstedelijke leven en de Russische heraldiek. De garderegimenten kregen nieuwe vaandels met het Maltezer kruis. Zelfs de bedienden aan het hof kregen rode livreen: in de kleur van de Maltezer ridders.

**Vaandel van het Bereden
Garderegiment**
Rusland, 1800
(cat. 232)

Op 3 april 1799 werd een Grootmeesterlijk Hof gecreëerd. Vlak bij het Vorontsov-paleis bouwde architect Giacomo Quarenghi de zogenoemde Maltezer Kapel.

Er werd een nieuw staatswapen van het Russische Rijk ontworpen, waarin nu ook het Maltezer Kruis stond.⁵ In 1799 werden ‘van hoogste hand’ de regels bekrachtigd om de adel van het Russische Rijk te verwelkomen in de orde van Sint Jan van Jeruzalem.⁶ En meteen kwam er een stroom van mensen die cavalier van de orde wilden worden. Fjodor Golovkin schreef in zijn notities: ‘De hoofdstad werd overspoeld door een ware regen van Maltezer kruizen.’⁷ Pjotr Vjazemski sprak van opkomend misbruik om het hartstochtelijk verlangen naar een Maltezer kruis te bevredigen, waarvoor allerlei trucs werden bedacht, zozeer dat men soms kinderen bij de orde aanmeldde ‘die bijna nog in de luiers zaten’.⁸

HEVIC MAAR KORT De idyllische relatie tussen de orde en de Grootmeester duurde niet lang. Dat kwam voor een deel doordat de steun van paus Pius VI voor Paul tekort schoot. Op zijn beurt liet de voorzichtigheid van de paus zich

⁵ Wetten, *op. cit.* (n. 2), nr. 19074.

⁶ *Ibid.*, nr. 18859.

⁷ ‘Une pluie de croix de malte inonda la capitale.’ Fédor Golovkine, *La cour et le règne de Paul Ier*, Parijs 1905, p. 181.

⁸ Graaf Pavel P. Vjazemski, Inleiding bij ‘Депеши графа Литты, посланника Мальтийского ордена в С.-Петербурге, писанные в конце 1796 г. и начале 1797 г.’ [Depêches van graaf Litta, gezant van de Maltezer orde in St.-Petersburg, geschreven eind 1796 en begin 1797], *Сборник Императорского Русского исторического общества* [Bundel van het Keizerlijk Russisch Historisch Genootschap], II, St.-Petersburg 1868, p. 178.

Giacomo Quarenghi
Voorgevel van de Maltezer
Kapel, ca. 1800
(cat. 227)

In 1885–86 ontving de Keizerlijke Hermitage de complete verzameling van een uniek wapenmuseum: het Arsenaal van Tsarskoje Selo. Een aanzienlijk deel van de collectie kreeg samen met de kort daarvoor verworven verzameling van Aleksandr Bazilevski, een plaats in een permanente expositie van de afdeling Middeleeuwen en Renaissance. De wapencollectie was in hoofdzaak gevormd in de negentiende eeuw op basis van voorwerpen uit de verzamelingen van Alexander I en zijn broers grootvorsten Konstantin en Michail Pavlovitsj. De grondlegger van de collectie was de derde zoon van tsaar Paul, grootvorst Nikolaj Pavlovitsj, en deze werd als tsaar Nicolaas I de eigenaar van het Arsenaal.

Nicolaas I is zonder meer een zeer opvallende figuur in de negentiende-eeuwse geschiedenis van Rusland. De waardering van zijn persoon is verre van eenduidig: hij was erg onbuigzaam van aard en veeleisend, zowel voor zichzelf als voor zijn ondergeschikten. Hij werd beschuldigd van een overdreven voorliefde voor parades en inspecties, die altijd een toonbeeld waren van de orde die de tsaar zo graag zag. Zijn heerschappij begon met de Dekabristenopstand en eindigde met een nederlaag in de Krimoorlog.

In zijn dertigjarige regeerperiode kreeg St.-Petersburg zijn paradegezicht: grootschalige stedenbouwkundige projecten uit de tijd van Alexander I werden voltooid door de aanleg en bouw van grote ensembles en pleinen. De architectuurstijl veranderde, er kwamen nieuwe bouwmeesters, die de keizerlijke grandeur van de stad nog verder verfijnden. Een van zijn grote projecten was de Nieuwe Hermitage.

ONBUIGZAAM EN TOCH ROMANTISCH De Nieuwe Hermitage werd gebouwd tussen 1842 en 1851 naar ontwerp van de Beierse architect Leo von Klenze, onder auspiciën van de Russische architecten Vasili Stasov en Nikolaj Jefimov. Het gebouw, speciaal opgezet voor expositie van de tsarencollecties en direct verbonden met de andere delen van het paleiscomplex, kreeg een aparte ingang, zoals het ook hoorde bij een openbaar museum.

Toen deze grote projecten begonnen, had Nicolaas al ervaring met toezicht op bouwwerkzaamheden: tussen 1826 en 1829 was voor zijn gezin in Peterhof een reeks gebouwen verrezen, waaronder de Cottage, een klein paleis in neogotische stijl (architect Adam Menelaws). In Tsarskoje Selo was naar ontwerp van dezelfde architect in 1833–34 een achttiende-eeuws barokpaviljoen in ‘modieus gotische stijl’ verbouwd voor de wapencollectie van de tsaar. Het Arsenaal van Tsarskoje Selo, dat eruitzag als een slot met vier torens, had niet beter kunnen beantwoorden aan de wens van de eigenaar naar een geschikte ruimte voor zijn verzameling.

De tijd waarin de smaak en het karakter van de jonge Nikolaj Pavlovitsj en zijn broer Michail werden gevormd, was vol heldenromantiek. De twee jongste zoons van tsaar Paul I volgden de oorlogen van Rusland in de vroege negentiende eeuw op de voet. Ze waren verrukt over het militaire genie van Napoleon, vreesden hem; ze verafgoedden hun oudere broers Alexander I en Konstantin, die deelnamen aan de krijgshandelingen. Het verzamelen van wapens begon bij Nicolaas, zoals hij later graag memoreerde, in 1811 met een

← Valerian Galjamine
Het Arsenaal in Tsarskoje Selo, 1835

Graveur onbekend naar
Alois Rockstuhl
Trap. Onderste deel
Blad uit het album *Musée de Tsarskoe-Selo ou collection d'armes de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies*
St.-Petersburg-Karlsruhe,
1835–53
Wetenschappelijke
Bibliotheek van de Hermitage

h. g. f. e. d. c. b. a.

Escalier
partie inférieure.

1 *L'année de la curiosité vient de perdre le plus beau fleuron de sa couronne / Vendue hier soir sur un simple télégramme, la collection Basilevski! / Pour la voir, il faudra désormais faire le voyage de Saint-Petersbourg et demander, au musée de l'Ermitage, la salle Basilevski* (citaten begin alinea). *Pour tous, c'est le gros morceau de la saison qui s'en va.* (citaat einde alinea). Paul Eudel, 'La collection Basilevski', *Le Figaro*, 30 november 1884, p. 1. 'Curiositeit' was een vooral in achttiende- en negentiende-eeuws Frankrijk gebruikelijke term om liefde voor kunst en oudheden aan te duiden.

2 Alfred Darcel, 'La collection Basilevsky', *Gazette des Beaux-Arts*, XXXI (1885), pp. 40–42.

VERKOCHT 'Het jaar van de curiositeit is zojuist het mooiste blad uit zijn kroon verloren.' 'Gisteravond verkocht met een simpel telegram, de collectie Bazilevski!' 'Om haar te zien moet je vanaf nu naar St.-Petersburg reizen en in het museum de Hermitage naar de Bazilevski-zaal vragen.' Met deze woorden vertolkte verzamelaar en kunstrecensent Paul Eudel de reactie van veel Franse kunstkenners op het nieuws dat de aangekondigde verkoop van de collectie Bazilevski bij het veilinghuis Drouot niet zou doorgaan. 'Voor iedereen gaat een groot stuk van het seizoen verloren.'¹

Voor anderen was het juist een troost. Louvreconservator Alfred Darcel was blij dat de verzameling middeleeuwse kunst, het levenswerk van zijn vriend, niet onder de hamer kwam en bij elkaar zou blijven, met behoud van zijn eigen naam en gezicht. Maar het speet hem natuurlijk ook dat de aloude, geliefde salon, die op vrijdag opende voor alle liefhebbers en waar elke maandag de naaste vrienden en geestverwanten heen kwamen, voortaan gesloten zou zijn. Hier kon je altijd onder het genot van een goed glas wijn en een voortreffelijke maaltijd de laatste nieuwtjes van de veiling bespreken en de nieuwe aanwinsten bewonderen, die tijdens het dessert op tafel werden gezet.²

De Parijzenaren liepen hierdoor niet alleen een grandioos evenement mis, zoals Hôtel des Ventes Drouot waarschijnlijk sinds de openbare verkoop in 1861 van de collectie van vorst Pjotr Saltykov – verzamelaar van onder meer middeleeuwse kunst, waarvan een deel door Bazilevski werd opgekocht – niet meer had meegemaakt, maar raakten vooral een schat kwijt die ze in vijftientig jaar als de hunne waren gaan beschouwen.

← **Triptiek met Kruisiging, Christus Pantocrator en vier apostelen**

Emailplaatjes Frankrijk, Limoges, 1200–10; gesneden stenen 1ste–2de eeuw. Montage West-Europa, midden 19de eeuw (cat. 133)

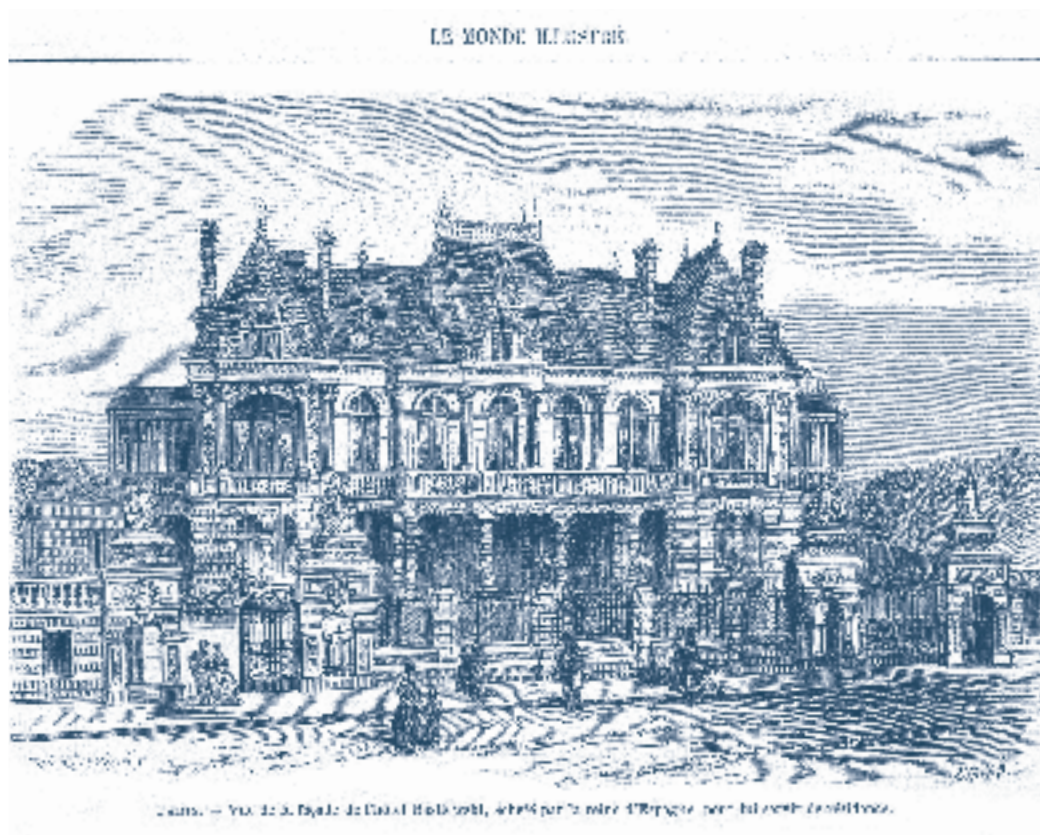
Aleksandr Bazilevski, ca. 1860
Foto André-Adolphe-Eugène Disdéri
Parijs, Bibliothèque nationale de France

Olga Bazilevski, 1860
Foto André-Adolphe-Eugène Disdéri
Parijs, Musée d'Orsay

BAZILEVSKI IN PARIJS Aleksandr Petrovitsj Bazilevski (1829–1899) kwam begin jaren zestig in Parijs wonen.³ Meteen nadat hij had kennisgemaakt met de plaatselijke antiquairs en verzamelaars, begon hij serieus een collectie op te bouwen. Geld vormde geen enkele belemmering. In Moskou was hij in 1855 al getrouwd met Olga Bachmeteva, net als hij enig kind van rijke ouders.⁴ Kort na de geboorte van hun zoon Pjotr verliet het gezin Rusland. Bazilevski was gaan werken bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken en werd naar Wenen gestuurd, en vandaar naar Florence.

In het buitenland leidde het echtpaar een leven vol luxe tussen Frankrijk en Italië, waarbij ze Parijs versteld deden staan met de glamour van hun ontvangsten en bals. In de kranten werd de rijke Rus vaak graaf of vorst genoemd. In 1864 begon de bouw van Hôtel Basilevsky, een groots opgezet stadspaleis aan de rue Roy-de-Rome in het chique 16de arrondissement (de huidige avenue Kléber). Al in 1868 verkocht Bazilevski het complex aan de verdreven Spaanse koningin Isabella II voor een bescheiden prijs, hoewel ook die al nauwelijks was op te brengen voor de koningin.⁵ Het huis voldeed eigenlijk al niet meer aan de wensen van Bazilevski: de grandioze trap nam de helft van het gebouw in beslag en de galerij die hij in een aparte vleugel dicht bij zijn werkkamer en slaapvertrek voor zijn collectie had gereserveerd, werd al gauw te klein.

³ Vermoedelijk meteen na de dood in 1863 van zijn vader, Pjotr Andrejevitsj Bazilevski (1795–1863). Deze had wegens een schandaal Rusland moeten verlaten, waarbij hij zijn landgoed overdroeg aan zijn echtgenote en zoon. Hij vestigde zich in Parijs, waar zijn vrouw Jekaterina Aleksejevna, geboren Gresser, zich later bij hem voegde.

Marta Kryzanovskaya, 'Alexander Petrovich Basilevsky. A great collector of Medieval and Renaissance works of art', *Journal of the History of Collections* 2, nr. 2 (1990), pp. 143–55. D.A. Aleksejev, 'Новое о О.Н. Базилевской-Бахметевой [Nieuwe feiten over O.N. Bazilevskaja-Bachmeteva]', in: М. Ю. Лермонтов. Исследования и материалы. Вып. 1 [M.J. Lermontov. Onderzoek en materialen. Uitg. 1], Moskou 2009, pp. 52–60.

⁴ 'In mei 1856... gaf A. P. Bazilevski in zijn "Overzicht van het familie-vermogen", en ook in zijn dienstformulier aan dat hij en zijn vrouw samen 6300 lijfeigenen van het mannelijke geslacht bezaten in de gouvernementen Kaloega, Tambov, Poltava en Charkov'. *Ibid.*, opmerking 11.

⁵ A. Houssaye, 'Les Petits Louvres – Le Musée Basilevsky', *Caulois*, nr. 101, 24 december 1879, p. 1; *Harper's Weekly*, 20 februari 1869, pp. 124–25.

Félix Thorigny
Gezicht op de voorkant van het herenhuis van Bazilevski, aangekocht als residentie door de koningin van Spanje
Tekening in *Le Monde illustré*, 23 januari 1869
Parijs, Bibliothèque nationale de France

cat. 144 (p. 164)

cat. 169 (p. 156)

cat. 129 (p. 157)

cat. 134 (p. 158)

cat. 143 (p. 155)

cat. 142 (p. 154)

cat. 133, (p. 90–91)

cat. 190 (p. 95)

cat. 262 (pp. 60–61)

Vasili Petrovitsj Veresjtsjagin
Kamer in het huis van Aleksandr
Bazilevski in Parijs, 1870
(cat. 234)

cat. 183 (p. 144)

cat. 192 (p. 145)

cat. 153 (p. 145)

cat. 159 (p. 167)

cat. 132 (p. 158)

252 **Herdenkingssnuifdoos**

Rusland, St.-Petersburg, Carl Helfried Barbe, 1828–29
Goud, parelmoer, email, glas,
3,7×8,5×6,6 cm
Herkomst: 1918, collectie van Fjodor Pasjkevitsj, Petrograd

De gouden snuifdoos met schijfjes parelmoer is uitgevoerd in de traditie van het historisme en toont de heersende liefde voor neogotiek. Midden op het deksel welt zich

een gotische boog. Daaronder staat op een postament met de letter *M* een vaas met daarin een haarluk. Samen met de zwart emailen omlijsting wijzen deze elementen erop dat de snuifdoos diende ter nagedachtenis aan tsarina Maria Fjodorovna, de weduwe van tsaar Paul I. Aan de binnenkant van het deksel staan twee gegraveerde opschriften: *24 oktober 1828 en om 2 uur na middernacht*, het tijdstip van haar overlijden. OK

245 **Gerhardt Wilhelm von Reutern (Jevgraf Romanovitsj Reiter)**

(Walk, Lijfland, 1794 – Frankfurt am Main, 1865)

Sint Joris de Drakendoder, 1842

In een gesneden neogotische lijst
Schilderij olieverf op papier, hout; lijst: hout, levkas (witte grondverf), verguld; schilderij 42,5×29, lijst 92,2×60,2 cm
Herkomst: 1941, Staatsmuseum voor Etnografie/Staats Russisch Museum, Leningrad

Dit beeld van Sint Joris is gecreëerd door de Duits-Russische schilder Von Reutern, in samenwerking met een van de belangrijkste Russische romantici, de dichter Vasili Zjoekovski. Het schilderij was een zilveren-bruiloftsgeschenk voor Nicolaas I en Alexandra Fjodorovna. De viering daarvan was opgezet als gekostumeerd ridderspektakel (zie pp. 174–75) en omgeven door de ‘romantiek’ van vervlogen eeuwen. De gestalte van de heilige in middeleeuwse wapenrusting die triomfantelijk uit het schilderij naar voren stapt, sloot uitstekend aan bij het thema van de festiviteiten. Het beeld van de moedige jonge man wordt nog versterkt door de neogotische lijst. Deze stijl was in het tweede kwart van de negentiende eeuw zeer populair en de tsarina was er verzot op. De lijst doet denken aan de voorgevel van een kathedraal, met centraal een toegangsportaal waaruit Sint Joris tevoorschijn komt, geflankeerd door twee hoog oprijzende pinakels. Rondom het schilderij staat de tekst van Psalm 128, die gewoonlijk tijdens de trouwceremonie wordt gezongen en waarin het bruidspaar een gelukkig huwelijk en talrijk nageslacht wordt toegewenst. De letters en jaartallen op de lijst komen overeen met de initialen en geboortejaren van de kinderen van Nicolaas en zijn vrouw: Aleksandr (1818), Maria (1819), Olga (1822), Aleksandra (1825), Konstantin (1827), Nikolaj (1831) en Michail (1832). AI

In de negentiende eeuw ontstond in Europa een nostalgisch verlangen naar de middeleeuwen en de ridderromantiek. Het Russische hof deed hartstochtelijk mee. Zo verzamelde tsaar Nicolaas I harnassen en pronkwapens voor zijn Arsenaal en wist zijn kleinzoon Alexander III – tot grote woede van de Fransen – in Parijs de fameuze collectie Bazilevski op te kopen, waarin middeleeuwse kunst de boventoon voerde. Ook het Nederlandse koningspaar Willem II en Anna Pavlovna liet zich niet onbetuigd; Thera Coppens beschrijft beeldend hun passie voor neogotiek.

In dit rijk geïllustreerde boek komen zowel de middeleeuwen zelf als de negentiende-eeuwse voorliefde voor die periode aan bod: langs ridders en jonkvrouwen, hoofse liefde en toernooien, fenomenale kunstvoorwerpen, schandaal in Parijs en Romanovs die op eigen wijze invulling gaven aan de ridderrage.

HERMITAGE
St Petersburg > Amsterdam

W BOOKS